

Zlatka Cugmas

Maja Zupančič

Mojca Poredoš

Eva Kranjec

**NAPOVEDNIKI
ZADOVOLJSTVA
Z UPRAVLJANJEM
Z OSEBNIMI
FINANCAMI
PRI ŠTUDENTIH
PRVEGA LETNIKA**

9-24

PEDAGOŠKA FAKULTETA MARIBOR
KOROŠKA CESTA 160, SI-2000 MARIBOR
E-MAIL: ZLATKA.CUGMAS@UM.SI
E-MAIL: EVA.KRANJEC@UM.SI

ODDELEK ZA PSIHOLOGIJO
FILOZOFSKA FAKULTETA
AŠKERČEVA 2, SI-1000 LJUBLJANA
E-MAIL: MAJA.ZUPANCIC@FF.UNI-LJ.SI
E-MAIL: MOJCA.POREDOS@FF.UNI-LJ.SI

::POVZETEK

V SPLETNI RAZISKAVI, v kateri je sodelovalo 182 študentov (52,2 % študentk) prvega letnika različnih univerzitetnih programov, smo preučile vlogo različnih dejavnikov v njihovem zadovoljstvu z upravljanjem z osebnimi financami (FZ). Kot napovednike smo upoštevale spol in načrtovano stopnjo izobrazbe študentov, njihovo zaznavo spremembe finančnega položaja družine, samo-oceno znanja o upravljanju z osebnimi financami in nadzora nad finančnim vedenjem ter zaznavo finančno socializacijo v družini. Slednja je vključevala materino in očetovo spremljanje ravnanja udeležencev z osebnim denarjem ter sprejemanje mame/očeta kot zgleda pri upravljanju s financami. Z napovedniki smo pojasnile visok odstotek variabilnosti v FZ. Med posamičnimi napovedniki sta v zadnjem koraku hierarhične regresijske analize k FZ pomembno prispevala samo-zaznana izboljšanje finančnega položaja družine in samo-ocena nadzora finančnega vedenja.

Ključne besede: prehod v odraslost, študenti, finančna socializacija, finančno vedenje, finančno zadovoljstvo

ABSTRACT***PREDICTORS OF FIRST YEAR STUDENTS' SATISFACTION WITH PERSONAL MONEY MANAGEMENT***

In the on-line study of 182 first-grade students (52.2% females) attending various university programs, we examined the role of different factors in their satisfaction with personal financial management (FS). We considered gender, planned level of education, perceived change of family financial status, self-rated knowledge on financial management and control over financial behaviour, as well as perceived financial socialization in the family as predictors. The latter captured parental monitoring of students' expenditures and acceptance of mother/father as a role model of financial management. The predictors explained a large portion of variance in FS. Among the single predictors, self-rated improvement of financial status of one's family and self-perceived control of financial behaviour significantly contributed to FS in the last step of the hierarchical regression analysis.

Keywords: emerging adulthood, students, financial socialization, financial behavior, financial satisfaction

::UVOD

Osrednji predmet razvojno-psihološkega zanimanja v zadnjem desetletju je novo opredeljeno razvojno obdobje – prehod v odraslost, ki se razteza od posameznikovega 18. leta do konca dvajsetih let (Zupančič, 2011). Pojavlja pa se le v (post)modernih družbah, ki mladim omogočajo odlaganje odraslih socialnih vlog v pozna dvajseta leta ali še dlje (Arnett, 2014). Poleg demografskih posebnosti (npr. nestabilnost bivanjskega in partnerskega položaja) in psiho-socialnih značilnosti, po katerih se prehod v odraslost razlikuje od mladostništva in zgodnje odraslosti (npr. poglobljeno identitetno raziskovanje, samo-zaznani razvojni položaj med mladostništvom in odraslostjo, zaznavanje številnih možnosti v prihodnosti), je zanj značilno razreševanje večine razvojnih nalog, ki so v preteklem stoletju predstavljale razvojne naloge mladostništva (Arnett, 2000, 2014; Zupančič, 2011; Zupančič in Kavčič, 2014). Obvladovanje ustreznih razvojnih nalog v posameznih obdobjih je pomembno tako z vidika posameznika kot tudi družbe, saj prispeva k mnogim pozitivnim izidom, med njimi k zadovoljstvu in subjektivnemu blagostanju posameznika (glej tudi Zupančič, 2009). Na prehodu v odraslost se oba ključna pozitivna razvojna izida (Arnett, 2007) povezujeta z doseganjem različnih vidikov neodvisnosti od staršev (Kins in Beyers, 2010).

V okviru obsežne razvojne naloge osamosvajanja od prvotne družine, so raziskovalci v Evropi in severni Ameriki obravnavali bivanjsko osamosvajanje mladih na prehodu v odraslost (npr. Kins in Beyers, 2010; Kins, Beyers, Soenens in Vansteenkiste, 2013; Kuhar in Reiter, 2014) in njihovo psihološko osamosvajanje (npr. Kins, Beyers in Soenens, 2012; Saraiva in Matos, 2012; Zupančič in Kavčič, 2014; Zupančič, Komidar in Puklek Levpušček, 2014), prepoznali so nekatere dejavnike tega osamosvajanja ter podprli njegov pozitivni prispevek k subjektivnemu blagostanju mladih. Preučevanju dejavnikov razvoja finančne neodvisnosti, ki predstavlja pomembno domeno osamosvajanja (npr. Arnett, 2000, 2001; Shim, Xiao, Barber in Lyons, 2009), in z njo povezanega ravnanja z osebnimi financami, pa so psihologi posvetili bistveno manj pozornosti. Razlagalni modeli razvoja upravljanja z osebnimi financami in vloge ravnanja z denarjem v sočasnih ter kasnejših razvojnih izidih pri mladih na prehodu v odraslost, med drugim v subjektivnem blagostanju, izhajajo iz severno-ameriškega kulturnega okolja. Prav tako so bile tam večinoma opravljene empirične psihološke študije, praviloma s študenti. Pri tem se pojavlja vprašanje prenosljivosti ugotovitev v različna evropska okolja. V nekaterih izmed njih smo lani začeli preverjati posamezne predpostavke v ZDA empirično podprtega modela (Shim, Barber, Card, Xiao in Serido, 2010) ter konceptualnega modela A. Sorgente in M. Lanz (2017).

A. Sorgente in M. Lanz (2017) predstavljata finančno pismenost kot eno izmed dveh sestavin posameznikove finančne blaginje (druga je finančno blagostanje) in tovrstno pismenost opredeljujeta z njegovim finančnim znanjem, finančnimi stališči in finančnim vedenjem. *Finančno znanje* vključuje posameznikovo poznavanje

in razumevanje finančnih zadev, ki ga lahko ocenimo z objektivnimi pokazatelji (preizkusi znanja) in subjektivnimi pokazatelji (samo-ocena znanja o upravljanju s financami oz. subjektivno finančno znanje). *Finančna stališča* tvorijo posameznikove ugodne/neugodne ocene določene finančne zadeve ali predmeta (npr. dolga, denarja, posojila, finančnega ravnanja), *finančno vedenje* pa je katerokoli vedenje, ki se nanaša na posameznikovo upravljanje z denarjem (Gutter in Copur, 2011), in vključuje tudi nameravano finančno vedenje ter samo-nadzor finančnega vedenja (Sorgente in Lanz, 2017). Tako kot znanje, ima posameznikovo finančno blagostanje objektivno sestavino (npr. plača, privarčevana sredstva, dolgovi, stroški) in subjektivno sestavino (subjektivno finančno blagostanje). Slednje se nanaša na posameznikovo oceno njegove finančne situacije – *finančno zadovoljstvo* (Shim idr., 2010; Sorgente in Lanz, 2017).

Poseben vidik posameznikovega finančnega zadovoljstva predstavlja njegovo *zadovoljstvo z upravljanjem z osebnimi financami*, tj. glede obvladovanja finančnih obveznosti, odsotnosti težav pri kritju stroškov nakupa in zaskrbljenosti glede denarja. Ta vidik zadovoljstva je v ZDA, kjer študenti sami (nekateri s pomočjo štipendij) oz. njihovi starši plačujejo študij, pomembno napovedoval subjektivno blagostanje in študijsko uspešnost (Shim idr., 2010; Xiao, Tang in Shim, 2009). S. Shim in sodelavci (2009, 2010) so v svojem modelu razlage pozitivnih izidov, ki so ga tudi empirično podprli pri študentih prvih letnikov, navedli, da k večjemu zadovoljstvu z upravljanjem z osebnimi financami (v nadaljevanju finančno zadovoljstvo oz. FZ, kot so ta vidik zadovoljstva poimenovali avtorji) prispeva višji samo-nadzor finančnega vedenja in višja samo-ocena finančnega znanja. Slednja se je s FZ povezovala posredno, preko močnejšega samo-nadzora vedenja. Subjektivno so svoje finančno znanje študenti ocenili ugodneje kot študentke, tisti z bolj izraženimi k dosežku usmerjenimi vrednotami (npr. pridobivanje dobre izobrazbe) pa so preko ugodnejših stališč do preudarnega finančnega vedenja, ustreznih namer za finančno vedenje in samo-zaznanega finančnega vedenja poročali o višji ravni FZ.

Pridobljena znanja o upravljanju z osebnimi financami in z njimi povezano finančno vedenje ter stališča v obdobjih pred odraslostjo verjetno vplivajo na posameznikovo kasnejše sprejemanje finančnih odločitev in ravnanje (Xiao idr., 2009). V svojih študijskih letih mladi niso povsem finančno neodvisni in se še učijo ustreznih spretnosti upravljanja z osebnimi financami (Arnett, 2014). Pri tem upoštevanje značilnosti njihove *finančne socializacije* in izkušenj v mladostništvu pripomore k bolj celovitemu razumevanju tega, kako pridobivajo znanje o finančnem ravnanju, spretnosti pri uporabi tega znanja in oblikujejo stališča do upravljanja z osebnimi financami. Finančna socializacija poteka preko številnih socializacijskih posrednikov, od katerih naj bi bili posebej pomembni starši, ki naj bi otrokom in mladostnikom predstavljali vzor pri ravnanju z denarjem, podkrepljevali njihovo finančno vedenje, sooblikovali njihova stališča o osebnih financah, jim namerno posredovali ustrezne informacije in jih učili finančnih spretnosti (Gudmondson in Danes, 2011; Gutter, Garrison in Copur, 2010). Poleg opazovanja staršev, razprav s starši o

ravnanju s finančnimi viri, neposrednega poučevanja in spremljanja finančnega vedenja s strani staršev, mladi usvajajo finančno znanje, spretnosti, stališča in vedenjske vzorce še preko lastnih izkušenj s pridobivanjem ter upravljanjem z denarjem, na primer izkušenj z delom (Danes, 1994; Mortimer, 2003; Moschis, 1987; Webley in Nyhus, 2006), formalnega izobraževanja o ustreznem upravljanju z osebnimi financami (npr. Shim idr., 2010), pa tudi preko sodobnih informacijskih medijev (Jagodič in Dermol, 2016).

Konceptualni modeli procesov finančne socializacije (npr. Shim idr., 2009, 2010) temeljijo na znanih vzročnih modelih vedenja: (1) teoriji načrtovanega vedenja (Ajzen, 1991), ki pojasnjuje posameznikovo namero za določeno vedenje na podlagi stališč do tega vedenja, subjektivnih norm in zaznanega nadzora nad vedenjem; (2) teoriji potrošniške socializacije (Moschis, 1987), ki pojasnjuje procese pridobivanja potrošniških spretnosti in znanja o izdelkih ter storitvah. S. Shim in sodelavci (2010) so dosledno s temi modeli ugotovili, da je pozitivno finančno vedenje staršev, kot so ga zaznali študenti, prispevalo k samo-nadzoru njihovega finančnega vedenja, in sicer preko sprejemanja staršev kot vzorov pri ravnanju z denarjem. K subjektivnemu znanju študentov o finančnih zadevah je prispevalo neposredno finančno poučevanje staršev v preteklih letih, to znanje pa je dalje napovedovalo samo-nadzor finančnega vedenja, ki se je povezoval s FZ.

Procesi učenja in drugi mehanizmi ter subjektivni dejavniki razvoja posameznikovih spretnosti upravljanja z osebnimi financami še niso dobro poznani, še posebej ne v različnih kulturnih okoljih, v katerih mladi nadaljujejo z izobraževanjem po zaključeni srednji šoli. Podobno velja za povezave med spretnostmi upravljanja z osebnimi financami, zadovoljstvom s tem upravljanjem in subjektivnim blagostanjem mladih na prehodu v odraslost. Razumevanje navedenih procesov bi pomagalo pedagoškemu delavcem in staršem pri oblikovanju strategij, s katerimi bi lahko pomagali mladim pri ustreznem ravnanju z osebnim denarjem (Shim idr., 2009). V skladu z vsem navedenim smo v raziskavi želele osvetliti vlogo subjektivnega finančnega znanja in samo-nadzora finančnega vedenja ter zaznane vlogo staršev kot posrednikov finančne socializacije v zadovoljstvu mladih z upravljanjem z osebnimi financami (FZ) v Sloveniji. Na podlagi dosedanjih spoznanj na obravnavanem področju (Shim idr., 2009, 2010) smo pri napovedi FZ upoštevale tudi spol in izobrazbene aspiracije mladih kot mere tovrstnih vrednot ter njihovo subjektivno oceno finančnega položaja družine. Družbeno-ekonomski položaj družine se je namreč pri študentih v ZDA tako neposredno kot tudi preko več posrednikov (sprejemanje starša kot vzora pri upravljanju s financami in samo-nadzor finančnega vedenja) povezoval s FZ, povezan pa je bil tudi z neposrednim poučevanjem staršev o finančnih zadevah, ki so preko subjektivnega finančnega znanja ter samo-zaznanega nadzora finančnega vedenja prispevali k FZ. Finančna stališča, ki so preko finančnega vedenja napovedovala FZ, pa so bila višje povezana s poučevanjem kot sprejemanjem staršev kot vzora finančnega ravnanja (Shim idr., 2010).

::2. RAZISKOVALNI PROBLEM S HIPOTEZAMI

Glavni problem raziskave je bil ugotoviti vlogo dveh sklopov spremenljivk v zadovoljstvu z upravljanjem z osebnimi financami (tj. finančno zadovoljstvo, FZ) pri slovenskih mladih na prehodu v odraslost (študentih). S prvim sklopom napovednikov smo želele na podlagi demografskih značilnosti (spol, subjektivna ocena finančnega stanja družine) in vrednotne usmerjenosti k izobraževalnem dosežku (načrtovana stopnja dosežene izobrazbe) preveriti njihovo napovedno vrednost za FZ. Nato pa ugotoviti, kolikšno prirastno napovedno moč ima za FZ drugi sklop napovednikov, ki vključuje posebne subjektivne sestavine finančne pismenosti (subjektivno finančno znanje in samo-nadzor finančnega vedenja) in subjektivno zaznane značilnosti finančne socializacije v družini (spremljanja študentove porabe denarja v preteklih letih s strani staršev ter sprejemanje mame in očeta kot vzora finančnega vedenja). Predvidevale smo (H1), da prvi sklop napovednikov pojasni statistično pomembni odstotek variabilnosti v FZ, drugi sklop napovednikov pa statistično pomembno izboljša to napoved (prispeva k pomembnemu izboljšanju pojasnjene variabilnosti).

Glede posamičnih napovednikov smo predvidele (H2), da bo zaznano izboljšanje finančnega stanja družine in višja raven samo-nadzora finančnega vedenja statistično pomembno prispevala k višji ravni FZ, ker so bile predhodno ugotovljene povezave neposredne. Za ostale napovedne zveze pa smo postavile ničelno hipotezo (H3), saj so bile predhodno ugotovljene povezave teh spremenljivk s FZ le posredne. Tako smo na ravni enostavnih povezav med spremenljivkami predpostavile, da: (i) študentke svoje subjektivno finančno znanje ocenjujejo nižje kot študenti; (ii) raven spremljanja študentovega finančnega vedenja s strani staršev se pozitivno povezuje s subjektivnim finančnim znanjem in načrtovano stopnjo izobrazbe (pokazatelj vrednotne usmeritve), (iii) subjektivno finančno znanje in sprejemanje starša kot vzora finančnega vedenja se pozitivno povezuje s samo-nadzorom finančnega vedenja.

::3. METODA

::3.1. Udeleženci

V raziskavi je sodelovalo 182 študentov prvega letnika različnih univerzitetnih študijskih programov Univerze v Ljubljani in Univerze v Mariboru (67,7 % je bilo vpisanih na družboslovne smeri, 26,4 % na naravoslovne, 3,3 % na humanistične in 2,7 % na druge smeri). Njihova povprečna starost je znašala 20,07 let ($SD = 1,08$ let), po spolu pa so bili enakomerno zastopani (47,8 % moških in 52,2 % žensk), 97,8 % pa jih je navedlo, da jim starši nudijo vso finančno podporo, ki jo potrebujejo. Največ udeležencev je poročalo, da v obdobju študijskih obveznosti na fakulteti ne živijo doma s starši (36,3 % v študentskem domu, 23,1 % v najetem stano-

vanju s sostanovalci), 39 % študentov je stalno živelo s starši, 1,6 % pa je bilo odsejlenih od doma prvotne družine. Velika večina staršev sodelujočih študentov je bila zaposlena za polni delovni čas (81,1 % mam in 81,7 % očetov); 4,4 % mam in 1,7 % očetov je bilo zaposlenih za skrajšani delovni čas, 0,6 % mam in 3,3 % očetov je delalo občasno, upokojenih je bilo 3,9 % mam in 8,3 % očetov, nezaposlenih pa 9,4 % mam in 4,4 % očetov. Približno tri četrtine staršev je imelo opravljeno vsaj gimnazijsko maturo (78,9 % mam in 74,5 % očetov), tretjina mam in četrtina očetov pa je imela univerzitetno izobrazbo.

::3.2. Pripomočki in postopek

Uporabile smo vprašanja in vprašalnike, ki so del baterije pripomočkov *Finančno vedenje in stališča mladih na prehodu v odraslost*. Udeleženci so odgovorili na demografska vprašanja (spol, starost, študijski program, način bivanja, izobrazba in zaposlitev njihovih staršev) in na vprašanje, katero stopnjo izobrazbe načrtujejo doseči (diplomo oz. prvo bolonjsko stopnjo, magisterij oz. drugo bolonjsko stopnjo ali doktorat oziroma drugo višjo stopnjo izobrazbe, kot je npr. specializacija). Nato so pri petstopenjski Likertovi ocenjevalni lestvici (od 1 – nikoli do 5 – skoraj vedno) ocenili, kako pogosto so njihovo porabo denarja, preden so začeli študirati, spremljali starši. Prav tako so študenti pri petstopenjski Likertovi ocenjevalni lestvici (od 1 – nikakor se ne strinjam do 5 – povsem se strinjam) ocenili raven strinjanja s tremi trditvami (ločeno za mamo in za očeta), ki so se nanašale na sprejemanje starša kot zgleda pri upravljanju z osebnimi financami (z gledovanje po starših in iskanje nasvetov pri njih v zvezi z upravljanjem s financami). Notranja zanesljivost ocenjevalne lestvice je bila zadovoljiva ($\alpha = 0,74$).

Dalje so udeleženci pri petstopenjski Likertovi ocenjevalni lestvici (od 1 – nikakor se ne strinjam do 5 – povsem se strinjam) ocenili raven strinjanja s tremi trditvami, ki so tvorile Lestvico finančnega zadovoljstva (Shim idr., 2010). Ta je vključevala naslednje trditve: (1) *Zadovoljen sem s tem, kako se mi izide plačevanje mojih finančnih obveznosti.* (2) *S kritjem stroškov za nakupe imam težave.* (3) *Stalno sem zaskrbljen zaradi denarja.* Notranja zanesljivost lestvice je bila sprejemljiva ($\alpha = 0,63$). Pri petstopenjski Likertovi ocenjevalni lestvici (od 1 – zelo nizko do 5 – zelo visoko) so ocenili še svoje razumevanje upravljanja z denarjem (tj. subjektivna ocena znanja), kako lahko (od 1 – težko do 5 – lahko) se držijo svojih načrtov pri upravljanju z denarjem (tj. samonadzor finančnega vedenja) in zaznано spremembo finančnega položaja njihove družine v zadnjih letih (1 – zelo se je poslabšal, 2 – nekoliko se je poslabšal, 3 – ostal je nespremenjen, 4 – nekoliko se je izboljšal in 5 – zelo se je izboljšal).

Podatke smo zbrale s spletnim vprašalnikom od februarja do junija leta 2016, kot del mednarodne raziskave o Finančnem vedenju in stališčih mladih na prehodu v odraslost, ki jo koordinira M. Friedlmeier in je bila potrjena s strani etične komisije Univerze Grand Valley. Udeležencem smo v kratkem dopisu pojasnile namen in

potek raziskave ter jim posredovale šifre, s katerimi so dostopali do spletnega vprašalnika. Zagotovljena jim je bila anonimnost in zaupnost posredovanih podatkov.

4. REZULTATI

4.1. Opisna statistika in korelacijska analiza obravnavanih spremenljivk

Preglednica 1.

Opisna statistika in Pearsonovi koeficienti povezanosti med obravnavnimi spremenljivkami

Lestvica	Vzorec M		Vzorec O		FZ	NI	SS	Mo	Zn	Na	Sp
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>							
FZ	3,65	,74	3,64	,74		,17	,08	,09	,24	,57	,32
NI	2,02	,69	2,02	,68	,13		,13	,03	-,03	,03	,01
SS	3,92	,88	3,88	,88	,07	,16		,16	,13	,07	,18
Mo	3,48	,84	3,49	,95	,06	-,02	,19		,18	,04	,20
Zn	3,49	,79	3,47	,80	,23	-,02	,13	,20		,38	,09
Na	3,63	,93	3,63	,93	,58	,04	,08	,12	,37		,18
Sp	2,87	,84	2,88	,87	,31	,01	,16	,06	,08	,19	

Opomba: Vzorec M = študenti so ocenili mamo (Mo) kot zgled pri upravljanju s financami ($N = 178$); Vzorec O = študenti so ocenili očeta (Mo) kot zgled pri upravljanju s financami ($N = 163$); *M* = aritmetična sredina; *SD* = standardni odklon.

Statistično pomembne povezave so navedene okrepjeno. Pri njihovem določanju smo upoštevale Bonferronijev popravek za $p < ,05$; kot statistično pomembne so zato označene vrednosti pri $p < ,002$.

V spodnji levi diagonali navajamo koeficiente povezanosti za vzorec M, v zgornji desni pa za vzorec O. FZ = zadovoljstvo z upravljanjem z osebnimi financami; NI = načrtovana stopnja izobrazbe; SS = zaznava starševskega spremljanja študentovega preteklega upravljanja s financami; Mo = zaznava mame oziroma očeta kot zgleda pri upravljanju s financami; Zn = subjektivna ocena znanja o finančnem upravljanju; Na = samonadzor finančnega vedenja; Sp = samo-zaznana sprememba finančnega stanja družine v zadnjih letih.

Kot je razvidno iz preglednice 1, so udeleženci razmeroma zadovoljni s svojim upravljanjem z osebnimi financami. Poročajo, da so njihovi starši pogosto vedeli, kako so (študenti) porabljali svoj denar pred začetkom študija. Delno se strinjajo, da sprejemajo mamo in očeta kot zgled pri upravljanju s svojim denarjem. Pri tem je izračun Pearsonovega korelacijskega koeficienta pokazal srednjo raven ujemanja med ocenama sprejemanja mame in očeta kot zgleda ($r = 0,48, p < 0,001$), medtem ko se srednja raven sprejemanja mame in očeta kot vzora pri ravnanju z osebnimi financami ni statistično pomembno razlikovala ($M_M - M_O = -0,14, p = 0,44$). Udeleženci v povprečju ocenjujejo svoje znanje o upravljanju z osebnimi financami nekoliko višje od povprečnega in menijo, da se razmeroma lahko držijo svojih načrtov

pri upravljanju z denarjem. Zaznavajo, da je finančni položaj njihove družine v zadnjih letih ostal nespremenjen oziroma se je nekoliko poslabšal. V povprečju tudi pričakujejo, da bodo dosegli izobrazbo na ravni magisterija oz. diplome na drugi bolonjski stopnji.

Velikost statistično pomembnih povezanosti med obravnavanimi spremenljivkami (preglednica 1) kaže, da se FZ udeležencev razmeroma visoko povezuje z njihovo oceno samonadzora finančnega vedenja (višji kot je samonadzor, višje je zadovoljstvo oz. obratno); zmerno se FZ povezuje z zaznano spremembo finančnega stanja družine v zadnjih letih (doslednost ali izboljšanje se povezuje z večjim zadovoljstvom in obratno), nizko pa se povezuje s samo-oceno znanja o finančnem upravljanju (več kot menijo, da vedo o tem upravljanju, bolj so zadovoljni z njim in obratno). Zmerno pozitivno se pri študentih povezujeta tudi samo-zaznani nadzor finančnega vedenja in subjektivno znanje o finančnem upravljanju (višji kot je samo-nadzor, višja je samo-ocena znanja in obratno) ter sprejemanje očeta kot zgle-da finančnega ravnanja in pozitivna sprememba finančnega položaja družine (ugodnejša sprememba se povezuje z več zgle-dovanja; povezava s sprejemanjem mame kot zgle-da finančnega ravnanja je na meji statistične pomembnosti).

Preverile smo tudi razlike med spoloma (t -test), ki pa se niso izkazale kot statistično pomembne. Tako tudi nismo podprle dela predpostavke (H_3), saj se študentke in študenti niso statistično pomembno razlikovali v svojem subjektivnem finančnem znanju ($M_Z - M_M = -0,08$, $t(173) = 0,71$, $p = 0,48$).

::4.2. Rezultati regresijskih analiz

Hierarhični regresijski analizi v dveh korakih smo izvedle ločeno za mame in očete kot zglede pri upravljanju s financami, ostali napovedniki finančnega zadovoljstva (FZ) študentov pa so bili v obeh regresijskih modelih enaki. V prvem koraku smo upoštevale spremenljivke, ki se nanašajo na demografske značilnosti študentov (objektivne in subjektivne), tj. njihov spol, načrtovano stopnjo dosežene izobrazbe in zaznano spremembo finančnega položaja njihove družine v zadnjih nekaj letih. V drugem koraku smo dodale še niz subjektivnih spremenljivk, ki se nanašajo na samo-oceno študentov (znanje o upravljanju z osebnimi finančnimi zadevami in samo-nadzor nad finančnim vedenjem) ter njihovo oceno finančne socializacije v družini (pogostost spremljanja posameznikove porabe denarja s strani staršev v preteklih letih in raven sprejemanja mame/očeta kot zgle-dov pri upravljanju s financami).

Preglednica 2.

Povzetek rezultatov hierarhične linearne regresije: napoved FZ mladih z načrtovano stopnjo izobrazbe, spolom, zaznano spremembo finančnega stanja družine, samo-oceno znanja o finančnem upravljanju in samo-nadzorom finančnega vedenja, sprejemanjem mame/očeta kot zgle-da finančnega ravnanja in njunim spremljanjem študentove porabe denarja

FZ	Mama		Oče	
	1. korak	2. korak	1. korak	2. korak
	β	β	β	β
NI	0,118	0,105	0,161*	0,148*
Spol	0,021	0,018	0,020	0,019
Sp	0,307***	0,210***	0,319***	0,224***
Zn		0,028		0,031
Na		0,531***		0,513***
Mo		-0,020		0,023
SS		-0,025		-0,025
F	7,354***	19,600***	8,070***	17,189***
R ²	0,113	0,393	0,132	0,399
ΔR^2		0,280		0,267
Adj. R ²	0,097	0,368	0,116	0,372

Opomba: β = standardizirani regresijski koeficient; F = F-razmerje; R² = koeficient determinacije (odstotek pojasnjene variance); ΔR^2 = sprememba R² v drugem koraku, Adj. R² = prilagojeni R²; R² pod 0,13, pojasni majhen odstotek variance, R² med 0,13 in 0,26 srednje visok odstotek variance, R² nad 0,26 pa visok odstotek variance (Cohen, 1988); FZ = zadovoljstvo z upravljanjem z osebnimi financami; NI = načrtovana stopnja izobrazbe; Sp = sprememba finančnega stanja družine v zadnjih letih; Zn = subjektivna ocena znanja o finančnem upravljanju; Na = samo-nadzor finančnega vedenja; Mo = zaznava mame/očeta kot zgleda pri upravljanju s financami; SS = zaznava starševskega spremljanja porabe denarja pri študentu v preteklih letih.

* $p < 0,05$; *** $p < ,001$.

V analizah, ki so vključevale spremljivko mama kot zgled finančnega ravnanja, smo v prvem koraku regresijske analize pojasnile majhen, vendar statistično pomemben odstotek variance v FZ (11, 3 % oz. upoštevajoč popravek 9,7 %). Z napovedniki, ki smo jih dodale v drugem koraku, se je napoved FZ študentov statistično pomembno izboljšala, in sicer za 28 %. Ob upoštevanju prilagojenega koeficienta determinacije smo tako z obema sklopoma napovednikov pojasnile 36,8 % variance v FZ študentov. Statistično pomembna posamična napovednika FZ sta bila zaznana sprememba finančnega stanja družine v zadnjih letih (doslednost ali izboljšanje) in raven posameznikovega samo-nadzora nad finančnim vedenjem. Študenti, ki so menili, da imajo večji samo-nadzor, so izrazili višjo raven FZ. Glede na velikost standardiziranega regresijskega koeficienta lahko sklepamo, da samo-zaznani nadzor finančnega vedenja izmed obravnavanih napovednikov najmočneje napoveduje zadovoljstvo študentov z njihovim upravljanjem z osebnimi financami.

Iz preglednice 2 so razvidni tudi rezultati druge hierarhične regresijske analize, v kateri smo namesto udeleženčeve ravni sprejemanja mame kot zgleda pri

upravljanju s financami vključile sprejemanje očeta kot zgleda. S prvim sklopom treh napovednikov smo pojasnile razmeroma majhen, vendar statistično pomemben del variance v FZ študentov (13,2 % oziroma s popravkom 11,6 %), dodani sklop napovednikov v drugem koraku pa je napoved FZ statistično pomembno izboljšal (za 26,7 %). Skupaj smo torej ob popravku koeficienta determinacije z obravnavanimi napovednimi spremenljivkami pojasnile 37,2 % variabilnosti v FZ, kar je zelo podobno rezultatom prve hierarhične regresijske analize. Prav tako sta bila oba statistično pomembna posamična napovednika FZ v zadnjem koraku analize enaka, razmeroma najmočneje pa je FZ študentov napovedovala njihova raven samonadzora finančnega vedenja. Poleg zaznanega izboljšanja (ali stalnosti) finančnega položaja družine je v drugi analizi, ki je upoštevala očeta kot zgled ravnanja z osebnimi financami, FZ študentov pomembno napovedovala tudi njihova načrtovana stopnja izobrazbe. Višja stopnja te izobrazbe se je povezovala z višjo ravno zadovoljstva udeležencev glede njihovega upravljanja z osebnim denarjem.

Na podlagi rezultatov obeh hierarhičnih regresijskih analiz sprejemamo prvo delovno hipotezo (H1), saj prvi sklop napovednikov pomembno pojasnjuje FZ študentov, prav tako drugi sklop napovednikov pomembno izboljša to napoved. Podpiramo tudi drugo delovno hipotezo (H2), saj doslednost ali ugodnejša sprememba subjektivne ocene finančnega položaja družine in višja raven samo-zaznanega nadzora finančnega vedenja napovedujeta višjo raven FZ študentov. Ničelne hipoteze o odsotnosti pomembnih napovednih zvez z drugimi spremenljivkami (H3) nismo v celoti podprle, saj je v modelu, ki vključuje očeta kot zgled finančnega ravnanja, višja načrtovana raven izobrazbe pri študentih napovedovala večje FZ. Na ravni bivariatnih povezav pa smo, razen odsotnosti razlik med spoloma v subjektivnem finančnem znanju, podprle predpostavljeno smer povezanosti med drugimi obravnavanimi napovedniki.

::5. RAZPRAVA

Namen pričujoče raziskave je bil preučiti dejavnike zadovoljstva z upravljanjem z osebnimi financami (FZ) pri mladih na prehodu v odraslost, natančneje pri študentih prvega letnika različnih fakultet na dveh slovenskih univerzah. Konceptualno smo se pri tem opirale na hierarhično strukturo konstruktov, ki pojasnjujejo finančno blaginjo posameznikov (Sorgente in Lanz, 2017) ter na empirično podprte modele finančnega zadovoljstva ter subjektivnega blagostanja študentov v ZDA (Shim idr., 2009, 2010). Del predpostavk v teh modelih smo preverjale z izbranimi napovedniki, saj razlage FZ, ki jih podpirajo empirični podatki v severnoameriškem kulturnem okolju, niso neposredno prenosljive na posameznike v drugih kulturnih okoljih.

Rezultati so na opisni ravni pokazali, da so udeleženci raziskave bolj zadovoljni kot nezadovoljni s svojim upravljanjem z osebnimi financami, torej z delovanjem v domeni osamosvajanja, ki tvori eno izmed ključnih razvojnih nalog na prehodu v

odraslost (Arnett, 2000, 2014; Kins in Beyers, 2010; Shim idr., 2009). Menijo tudi, da je njihovo znanje o upravljanju z osebnimi financami nekoliko večje od povprečnega in da razmeroma lahko nadzorujejo svoje ravnanje z denarjem. Pri tem je potrebno upoštevati, da finančno znanje in samo-nadzor odražata subjektivne ocene študentov, ki lahko vsaj delno vključujejo pozitivno pristranskost udeležencev (precenjevanje), pa tudi medosebne razlike v njihovih osebnostnih značilnostih (npr. vestnost, optimizem, samozavest). Zato na izbranih področjih finančne pismenosti pri študentih ne moremo sklepati, da razmeroma ugodno subjektivno stanje odraža tudi dejanskega. Rezultati obsežne raziskave pri slovenskih odraslih, starih 25 let in več, so na primer pokazali, da jih več kot tretjina zelo malo vé o upravljanju z lastnim denarjem, še najmanj o družinskem proračunu, vsi pa so bili prepričani, da imajo družinske finance pod nadzorom (glej Kočar in Trunk, 2016).

Študenti v naši raziskavi so dalje retrospektivno poročali, da so v njihovih dijaških letih starši pogosto spremljali, kako porabljajo svoj denar. Če privzamemo, da so starši najpomembnejši posrednik finančne socializacije otrok in mladostnikov (npr. Danes, 1994; Webley in Nyhus, 2006) ter da dijaki večinoma dobivajo denar prav od staršev (v slovenski raziskavi je tako npr. poročalo 88 % gimnazijcev; Jagodič in Dermol, 2016), naša ugotovitev ni presenetljiva. Glede poudarjanja staršev, po katerih naj bi se mladi najbolj zgledovali pri upravljanju z osebnimi financami (Gudmondson in Danes, 2011; Gutter, Garrison in Copur, 2010), pa bi lahko pričakovali višje ocene pri naših udeležencih od ugotovljenih. Študenti so se namreč v povprečju delno strinjali s sprejemanjem mame in očeta kot zgleda pri upravljanju z denarjem. Podobno se je pokazalo v novejši slovenski študiji (Jagodič in Dermol, 2016), v kateri je malenkostno več kot polovica gimnazijcev odgovorila, da se je ravnanja z denarjem naučila od staršev, ostali pa so navajali druge posrednike.

Ker FZ v potrošniških družbah pomembno prispeva k splošnemu subjektivnemu blagostanju posameznikov, študijski uspešnosti in pokazateljem telesnega ter duševnega zdravja (Kim, LaTaillade in Kim, 2011; Xiao idr., 2009), je pomembno poznati dejavnike FZ pri mladih na prehodu v odraslost, ki se spoprijemajo s finančnim osamosvajanjem in večinoma niso niti povsem finančno odvisni niti neodvisni od staršev. V skladu z modeli S. Shim in sodelavcev (2009, 2010) smo v prvem koraku naše napovedne analize FZ ugotovljale vlogo objektivnih (spol) in subjektivnih pokazateljev demografskih značilnosti študentov (stopnja izobrazbe, ki jo načrtujejo doseči, zaznana sprememba finančnega položaja njihove družine v zadnjih letih) in podprle prvo delovno hipotezo. S temi značilnostmi smo pojasnile razmeroma majhen del razlik (približno 10 %) v FZ študentov, verjetno zato, ker navedene mere predstavljajo bolj oddaljene napovednike FZ, ki k FZ prispevajo preko drugih, socializacijskih in psiholoških značilnosti posameznikov (Shim idr., 2009). V drugem koraku analize pa smo s subjektivnima sestavinama finančne pismenosti (subjektivno finančno znanje in samo-nadzor finančnega vedenja) ter subjektivnima pokazateljema finančne socializacije v družini (starševsko spremljanje študentove porabe denarja v njegovih mladostniških letih in sprejemanje mame ter očeta kot vzora pri

ravnanju z denarjem) prirastno pojasnile še preko 25 % razlik v FZ študentov. S tem smo podprle drugo delovno hipotezo in z obema sklopoma napovednikov skupaj pojasnile 37 % razlik v FZ, kar predstavlja visoko napovedno vrednost. Ker v modelu S. Shim in sodelavcev (2010) sprejemanje staršev kot vzorov ravnanja z denarjem, finančno znanje in samo-nadzor finančnega vedenja posredujejo vpliv obravnavanih napovednikov iz našega prvega sklopa na FZ in hkrati pojasnjujejo enkratne deleže razlik v FZ, naši rezultati nakazujejo tudi skladnost s tem delom njihovega modela.

Med posamičnimi napovedniki sta v skladu s predpostavko (H₃) zaznana ugodnejša sprememba finančnega stanja družine in višja raven samo-zaznanega nadzora nad finančnim vedenjem napovedovala večje FZ študentov, natančneje s tem, kako se jim izide plačevanje finančnih obveznosti in kritje stroškov za nakupe ter koliko so ali niso zaskrbljeni zaradi denarja. Intuitivno bi sicer pričakovali, da trenutno finančno stanje družine, kot ga ocenjujejo sami, prispeva k njihovem FZ, vendar je zaznana sprememba tista, ki se močneje povezuje s FZ; če v napovedi upoštevamo obe spremenljivki, trenutno subjektivno finančno stanje družine izgubi pomembno napovedno vrednost (Zupančič in Poredoš, 2017), zato ga v regresijski analizi tudi nismo upoštevale. Predpostavljamo, da se z zaznanim izboljšanjem finančnega stanja družine nekoliko povečajo tudi finančni viri študentov, zato se jim morda bolje izide plačevanje osebnih izdatkov. Ker je bila naša raziskava korelacijska, pa so možne tudi povezave v obratni smeri – študenti, ki poročajo o večjem FZ (morda zaradi bolj preudarnega ravnanja z denarjem v zadnjih letih), lahko ocenjujejo, da se je finančno stanje njihove družine izboljšalo. Kot močnejši napovednik FZ pa se je pri študentih izkazal njihov samo-nadzor finančnega vedenja. Lažje kot so menili, da se držijo načrtov pri upravljanju z denarjem, višje so ocenili svoje FZ, in obratno. Podobno je v tujih študijah samo-zaznani nadzor finančnega vedenja močneje napovedoval FZ kot izkušnje z delom, subjektivno finančno znanje in finančna stališča (npr. Shim idr., 2010; Sirsch, Levec, Reiber in Sideritz, 2017). Spretnosti samo-nadzora finančnega vedenja imajo verjetno pomembno vlogo v potrošniško usmerjenem vsakdanjem življenju študentov. Omogočajo namreč zaviranje trenutnih impulzov, na primer trenutno privlačnih nakupov, ki so lahko dolgoročno tvegani, in odlaganje takojšnjega zadovoljstva, ki ga zahteva preudarno finančno načrtovanje in razsodno situacijsko odločanje o rabi finančnih virov. Pri tem pa ne izključujemo možnosti, da FZ deluje tudi spodbudno na izboljšanje samo-nadzora pri upravljanju z denarjem.

Druge obravnavane spremenljivke v naši raziskavi posamično niso pomembno napovedovale FZ, kar smo tudi predpostavile, saj se po modelu S. Shim in sodelavcev (2009, 2010) s FZ povezujejo le posredno (npr. preko samo-nadzora vedenja in subjektivnega znanja, ki tudi prispeva k FZ preko samo-nadzora). V skladu s tem delom modela smo večinoma podprle predpostavljene povezave med oddaljenimi napovedniki in posredniki njihovega vpliva na FZ, vendar samega strukturnega modela zaradi premajhnega vzorca udeležencev nismo preverjale. Tako se je zana-

no pogostejše starševsko spremljanje ravnanja z denarjem pri naših udeležencih v njihovih dijaških letih povezovalo z usmerjenostjo k višjemu izobraževalnem dosežku in z višjo subjektivno oceno finančnega znanja; študenti z višjo ravno tega znanja in močnejšim sprejemanjem mame ter/ali očeta kot vzora pa so poročali o večjem samo-nadzoru svojega finančnega vedenja. Rezultati nakazujejo, da se samozaznani procesi finančne socializacije v mladostništvu povezujejo s ciljnim usmeritvami študentov in z bližnjimi napovedniki oz. dejavniki FZ, ki posredujejo učinke finančne socializacije v družini in ciljnih usmeritev na FZ. Poleg navedenega naši rezultati nakazujejo verjetnost, da ima (ob upoštevanju vseh drugih napovednikov) tudi načrtovana stopnja izobrazbe slovenskih študentov majhno vlogo v napovedi njihovega FZ. Morda tisti, imajo višje in bolj dolgoročne cilje, bolj preudarno ravnaajo z denarjem in ustrezneje načrtujejo porabo osebnih finančnih virov ter so tako s svojim finančnim upravljanjem bolj zadovoljni.

Iz metodoloških omejitev predstavljene študije izhaja več predlogov za njeno nadaljevanje in prihodnje raziskave. Smiselno bi bilo uporabiti vzdolžni pristop k zbiranju podatkov, povečati vzorec udeležencev in njegovo reprezentativnost ter pridobiti podatke iz različnih virov (npr. staršev, prijateljev), o različnih konstruktih (npr. finančna stališča, finančno vedenje), posrednikih (npr. izkušnje z delom) ali značilnostih finančne socializacije ter s pomočjo različnih metod (npr. opazovanje, eksperimenti). Vzdolžno spremljanje bi omogočilo ugotavljanje razvojnih sprememb v FZ in z njim povezanimi značilnostmi, na primer od prvega letnika študija do zaključene 1. ali 2. stopnje. S podatki pri večjemu vzorcu udeležencev bi lahko preverjali strukturne modele, v katerih bi upoštevali različne posrednike pri napovedi FZ ter preverili celotni napovedni model S. Shim in sodelavcev (2010) pri slovenskih študentih. V kombinaciji z vzdolžnimi podatki večjega vzorca bi lahko preko metode navzkrižnega zamika dalje raziskali smeri povezav med spremenljivkami. Tako lahko npr. tudi FZ vpliva na samo-nadzor finančnega vedenja, ne le obratno (Shim idr., 2009).

Na podlagi podatkov reprezentativnega vzorca, ki bi vključeval med drugimi (npr. ustrezna zastopanost v geografskih regijah) tudi zaposlene in brezposelne mlade na prehodu v odraslost, bi lahko ugotovitve posploševali na populacijo slovenskih mladih na prehodu v odraslost. Upoštevanje podatkov o značilnostih udeležencev z več virov pa bi zmanjšalo morebitno napako istih ocenjevalcev, ki preceni povezave med preučevanimi spremenljivkami. Kljub predvidevanju, da na FZ mladih v večji meri vpliva njihova samo-zaznava lastnega vedenja in prepričanje v učinkovitost pri upravljanju z osebnimi financami kot objektivne mere istih spremenljivk (Shim idr., 2010), bi bilo potrebno v podobnih raziskavah upoštevati tudi objektivne mere (npr. preizkusi znanja), kar nakazujejo ugotovitve z odraslimi Slovenci (Kočar in Trunk, 2016). Opozoriti moramo tudi, da so po zgledu tujih raziskav (npr. Shim idr., 2010) nekatere spremenljivke temeljile le na eni trditvi. Zato bi bilo potrebno z vidika zanesljivosti vsaj samo-nadzor finančnega vedenja in subjektivno znanje o upravljanju z denarjem meriti preko lestvic z več trditvami.

Kljub navedenim omejitvam opravljene raziskave menimo, da daje prvi vpogled v nekatere subjektivne vidike upravljanja z osebnimi financami pri slovenskih brucih in značilnosti, ki se povezujejo z njihovim zadovoljstvom s tem upravljanjem.

::LITERATURA

- Ajzen, I. (1991): "The theory of planned behavior." V: *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50/2, str. 179–211.
- Arnett, J. J. (2000): "Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties." V: *American Psychologist*, 55, str. 469–480.
- Arnett, J. J. (2001): "Conceptions of the transition to adulthood: Perspectives from adolescence through midlife." V: *Journal of Adult Development*, 8, str. 133–143.
- Arnett, J. J. (2007): "Suffering, selfish, slackers? Myths and reality about emerging adults." V: *Journal of Youth and Adolescence*, 36, str. 23–29.
- Arnett, J. J. (2014): *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. New York, NY: Oxford University Press.
- Danes, S. M. (1994): "Parental perceptions of children's financial socialization." V: *Financial Counseling and Planning*, 5, str. 127–149.
- Gudmondson, C. G. in Danes, S. M. (2011): "Family financial socialization: Theory and critical review." V: *Journal of Family and Economic Issues*, 32, str. 644–667.
- Gutter, M. in Copur, Z. (2011): "Financial behaviors and financial well-being of college students: Evidence from a national survey." V: *Journal of Family and Economic Issues*, 32, str. 699–714.
- Gutter, M., Garrison, S. in Copur, Z. (2010): "Social learning opportunities and financial behavior of college students." V: *Family & Consumer Science Research Journal*, 38, str. 387–404.
- Jagodič, G. in Dermol, V. (2016): »Finančna pismenost dijakov srednjih šol.« V: **Trunk, A., Dermol, V. in Trunk Širca, N. (ur.): *Finančna pismenost med mladimi***. Celje: Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije, str. 105–116.
- Kim, J., LaTaillade, J. in Kim, H. (2011): "Family processes and adolescents' financial behaviors." V: *Journal of Family and Economic Issues*, 32, str. 668–679.
- Kins E. in Beyers W. (2010): "Failure to launch, failure to achieve criteria for adulthood?" V: *Journal of Adolescent Research*, 25, str. 743–777.
- Kins, E., Beyers, W. in Soenens, B. (2012): "When the separation–individuation process goes awry: Distinguishing between dysfunctional dependence and dysfunctional independence." V: *International Journal of Behavioral Development*, 37, str. 1–12.
- Kins, E., Beyers, W., Soenens, B. in Vansteenkiste, M. (2013): "Patterns of home leaving and subjective well-being in emerging adulthood: The role of motivational processes and parental autonomy support." V: *Developmental Psychology*, 45, str. 1416–1429.
- Kočar, S. in Trunk, A. (2016): "Finančna pismenost med odraslimi v Sloveniji." V: **Trunk, A., Dermol, V. in Trunk Širca, N. (ur.): *Finančna pismenost med mladimi***. Celje: Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije, str. 91–96.
- Kuhar, M. in Reiter, H. (2014): „Leaving home in Slovenia: A quantitative exploration of residential independence among young adults." V: *Journal of Adolescence*, 37, str. 1409–1419.
- Mortimer, J. T. (2003): *Working and growing up in America*. Cambridge: Harvard University Press.
- Moschis, G. P. (1987): *Consumer socialization: A life-cycle perspective*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Saraiva, L. M. in Matos, P. M. (2012): "Separation–individuation of Portuguese emerging adults in relation to parents and to the romantic partner." V: *Journal of Youth Studies*, 15, str. 499–517.
- Shim, S., Barber, B. L., Card, N. A., Xiao, J. J. in Serido, J. (2010): "Financial socialization of first-year college students: The roles of parents, work and education." V: *Journal of Youth Adolescence*, 39, str. 1457–1470.

- Shim, S., Xiao, J. J., Barber, B. L. in Lyons, A. (2009): "Pathways to life success: A conceptual model of financial well-being for young adults." V: *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30, str. 708–723.
- Sirsch, U., Levec, K., Reiber, C. in Siderits, J. (2017): »Satisfaction with personal money management in Austrian emerging adult students.« Prispevek predstavljen na IACCP konferenci, Varšava, Poljska.
- Sorgente, A. in Lanz, M. (2017): "Emerging adults well-being: Protocol for a scoping review." V: *Adolescent Research Review*, 2, str. 1–38.
- Webley, P. in Nyhus, E. K. (2006): "Parents' influence on children's future orientation and saving." V: *Journal of Economic Psychology*, 27, str. 140–164.
- Xiao, J. J., Tang, C. in Shim, S. (2009): "Acting for happiness: Financial behavior and life satisfaction of college students." V: *Social Indicators Research*, 92, str. 53–68.
- Zupančič, M. (2009): *Opredelitev razvojnega obdobja in razvojne naloge v mladostništvu.* V: Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (ur.): *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 511–524.
- Zupančič, M. (2011): »Razvojno obdobje prehoda v odraslost – temeljne značilnosti.« V: Puklek Levpušček, M. in Zupančič, M. (ur.): *Študenti na prehodu v odraslost*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 9–37.
- Zupančič, M. in Kavčič, T. (2014): "Student personality traits predicting individuation in relation to mothers and fathers." V: *Journal of Adolescence*, 37, str. 715–726.
- Zupančič, M., Komidar, L. in Puklek Levpušček, M. (2014): "Individuation in Slovene emerging adults: Its associations with demographics, transitional markers, achieved criteria for adulthood, and life satisfaction." V: *Journal of Adolescence*, 37, str. 1421–1433.
- Zupančič, M. in Poredoš, M. (2017): »Predictors of life satisfaction in Slovene emerging adults and their parents.« V: Chodyncka, A. M., Więckowska, J. in Penczek, M. (ur.): *From a cross-cultural perspective: Conflict and cooperation in shaping the future of Europe: Program and the book of abstracts / 9th European IACCP conference, Warsaw, July 16-19 2017.* Warsaw: SWPS University of social sciences and humanities, str. 112.

Raziskava je del mednarodnega projekta z naslovom »Finančna socializacija mladih na prehodu v odraslost: Vloga staršev, dela in osebnih vrednot« (Financial Socialization of Emerging Adults: The Roles of Parents, Work and Personal Values; koordinatorica prof. dr. Mihaela Friedlmeier, Univerza Grand Valley, Allendale, MI) in je bila opravljena v okviru raziskovalnega programa Uporabna razvojna psihologija (št. P-0052), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.